Крст са Мале пијаце
The Small Market Cross

Завод за заштиту споменика културе града Београда
Cultural Heritage Preservation Institute of Belgrade

800 година аутокефалности Српске православне цркве / 800th Anniversary of the Serbian Orthodox Church Autocephality

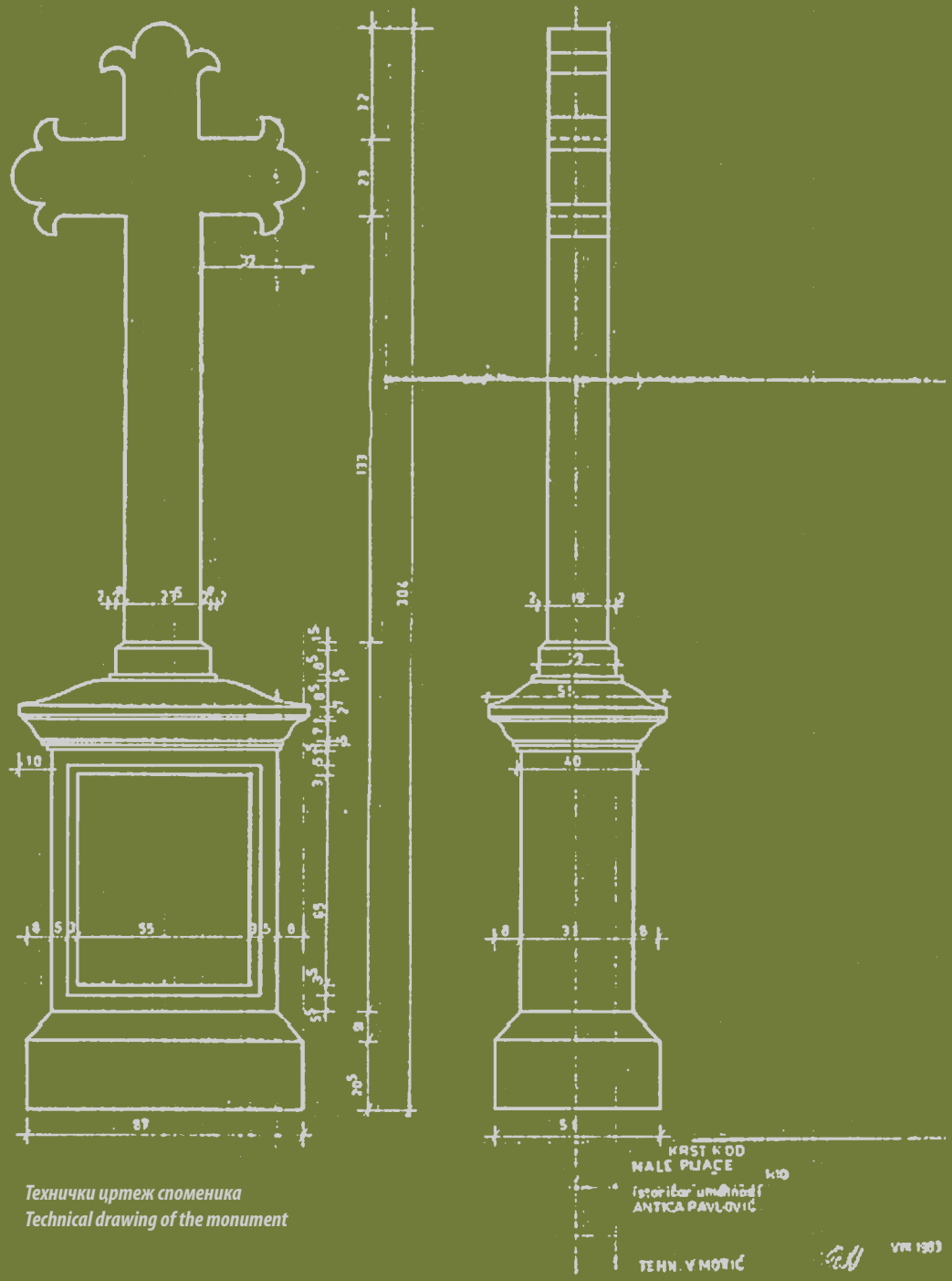

Технички цртеж споменика
Technical drawing of the monument

Крст са Мале пијаце

Парк између Карађорђеве, Светоникољског трга и Земунског пута

Детаљ
Detail

Одавно београдским Малим пијацом не лармају сељаци, не надвикују се накупци и не цењкају престоничке домаћице. Нема више пијачне експлозије боја и арома, а тек понекад се из оближњег бистроа зачује стари хит који говори о томе како је овај крај, ономад, поплавила Сава... док и музика не замукне пред тутњем трамваја и теретњака. Једини траг о првој београдској пијаци ван шанца чува само још крст израђен од црвенкастог камена *(Rocco ammonitico)*, који је 1862. године подигао трговац Ћира Христић, некадашњи подрумџија књаза Милоша, у Савамали.

Овај део града је пре два века био мочварно водоплавно подручје на којем готово нико и није живео. По окончању Другог српског устанка, књаз Милош Обреновић је потез уз Саву до данашње Балканске улице добио као спахилук од Марашли Али-паше, а способни трговац је у овом наизглед безвредном појасу земље видео будућност. Одмах је ту населио бегунце из Мађарске и Бугарске, домаће Цигане и лађаре, да би се предомислио и 1834. године наредио становницима Савамале да се у року од једне године преселе на Палилулу како би ту направио трговачки центар града.

Визионарску идеју способног владара, међутим, народ није прихватио, па су отпор пружили и трговци, вајкајући се да је локација лоша за трговину због удаљености од чаршије, али и Савамалци који нису у остављеном року напустили своје домове. Књаз је то решио на њему својствен начин, па су његови момци у једном дану разрушили уџерице исплетене од прућа и излепљене земљом и рашчистили простор за развој трговине. Трговцима је објашњено да ће сви дућани у чаршији бити позатварани и да ће власници бити остављени да гладују, па су се и они, видевши да са књазом нема шале, брже-боље преселили.

Пребацивање пристаништа и изградња царинарнице – старе Ђумрукане, биле су прави замајац трговини у Савамали. Трговачки локали су отварани свакодневно, а трговина је за собом повукла и угоститељство, па хотелијерство. На уливу данашњих улица Херцеговачке, Травничке и Краљевића Марка у Карађорђеву отворен је тзв. Мали пијац, као пандан Великом пијацу у *Вароши у шанцу*, а чувени београдски угоститељ тог времена Риста Паранос је на новој пијаци сазидао хотел „Босна". Управо испред хотела „Босна", у част Карађорђевих устаника који су 1806. са тог места кренули у ослобађање Београда, подигнут је споменик у облику крста, са идејом да сваки намерник када се на пристаништу искрца са лађе зна да је дошао у хришћанску земљу.

Иако су за његово подизање заслужна само два човека – Ћира Христић, трговац, и Антоније Радивојевић, слуга – који су крст купили као већ готов,[1] иза саме идеје стајао је *цео Београд*, о чему сведочи оновремена штампа, у којој се наводи да је „освећењу присуствовало пет свештеника и много народа".[2]

Овај споменик је један од многих у облику крста који су подизани као симболи победе у време ослобађања српске државе од Турака, али је нарочито значајан јер је једини споменик такве врсте који је сачуван до данашњег дана да сведочи о националном набоју наших предака и о култури

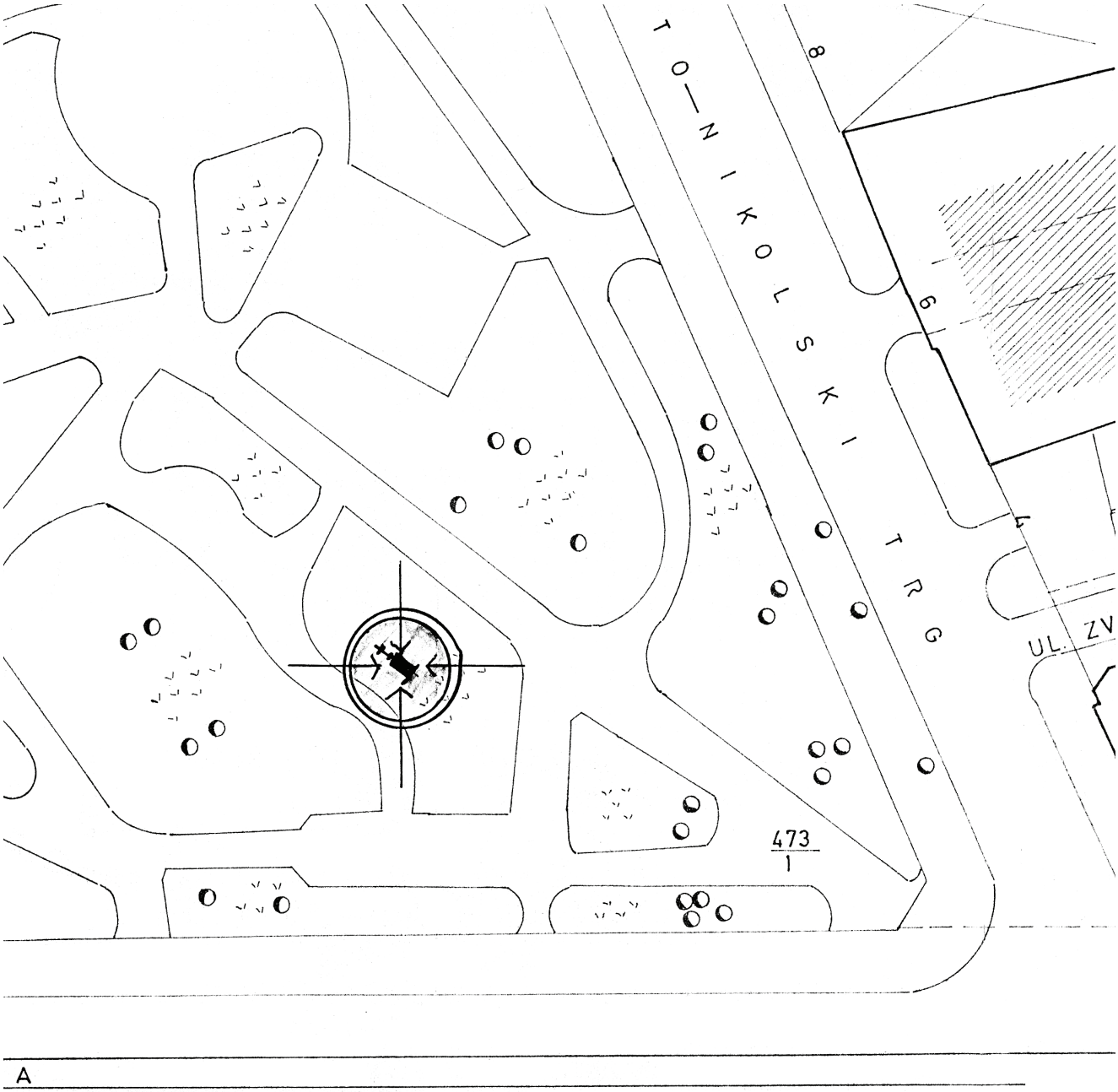
TONIKOLSKI TRG
8
6
4
UL. ZV
473
1
A

Детаљ постамента споменика
Base of the monument, detail

подизања јавних споменика у још увек уметнички неразвијеном друштву Србије средином 19. века.

На троделном профилисаном постаменту квадратне основе, на којем стоји обележена година подизања, постављен је крст једноставне форме с тролисним завршецима кракова.

Крст се не схвата само као симбол вере већ и као знак захвалности Богу и подсећање на благодети које Србија ужива после ослобођења од Турака.

На место на којем се данас налази, у парку „Бристол", Крст са Малог пијаца преместио је чувени српски трговац, добротвор и задужбинар Лука Ћеловић 1909. године, након изградње зграде Београдске задруге.

Због посебног културно-историјског значаја, Крст са Мале пијаце утврђен је за културно добро (*Службени лист града Београда*, бр. 16/87).

Напомене:

1. Павловић Лончарски, В. (2005), *Мали пијац на Сави крајем XIX и почетком XX века, Наслеђе VI* (Београд): 109.
2. *Исто.*

ИЗВОР:

Досије споменика културе Крст са Мале пијаце, документација ЗЗСКГБ

The Small Market Cross

Park between Karađorđeva Street, Svetonikoljski Square and Zemunski Road

A cultural property

There are no longer clamouring villagers, shouting mongers or haggling town housewives in Belgrade's Small Market. There is no market explosion of colours and aromas, and only sporadically an old song can be heard from the nearby bistro, telling of the time when this part of the town was flooded by the Sava River a long time ago... And then even the song dwindles, muted by the roaring trams and trucks. The only trace of Belgrade's first market outside the town walls is the cross made of reddish stone *(Rocco ammonitico)*, mounted by merchant Ćira Hristić, former cellarer of Prince Miloš, in Savamala, in 1862.

This part of the town was once a swampy flood zone with only scarce residents. Following the Second Serbian Uprising, Prince Miloš Obrenović was presented the land along the Sava River up to today's Balkanska Street by Marashli Ali Pasha as a timar *(spahiluk)*, but this capable merchant saw future in this apparently worthless piece of land. He immediately brought

settlers there – Hungarian and Bulgarian fugitives, as well as local Gypsies and boatmen, but changed his mind and in 1834 ordered the residents of Savamala to move to Palilula within one year so that he can turn Savamala into the trading centre of the town.

However, the townspeople did not accept the visionary idea of the capable ruler, while town merchants also opposed the idea, claiming that it was a bad location for trade because it was far from the bazaar. They were joined by the residents of Savamala who did not leave their homes until the stipulated period of time. Prince Miloš solved this issue in his characteristic manner: in a single day, his men destroyed the straw and mud hovels, thus clearing the space for the development of trade. The merchants were instructed that all the shops in the bazaar would be closed down and that their owners would be left destitute; seeing that they had to take the Prince seriously, they moved away as soon as possible.

The relocation of the docks and the construction of the customs house – the old *Đumrukana*, gave a true impetus to Savamala trade. Shops were opened on a daily basis while the trade brought along catering and hotel businesses. At the intersection of today's Hercegovačka, Travnička and Kraljevića Marka streets with the Karađorđeva Street, the so-called Small Market was opened, as a counterpart of the Large Market within the town walls. Rista Paranos, the renowned restaurant keeper of the time, built the Hotel Bosnia in the new market. It was in front of the Hotel Bosnia that a cross-shaped monument was mounted to honour Karađorđe's rebels who set out from that spot to liberate Belgrade, with the idea that all chance passengers landing at the dock should know that they had arrived in a Christian country.

Although only two men, merchant Ćira Hristić and servant Antonije Radivojević – who bought

Општи изглед
General view

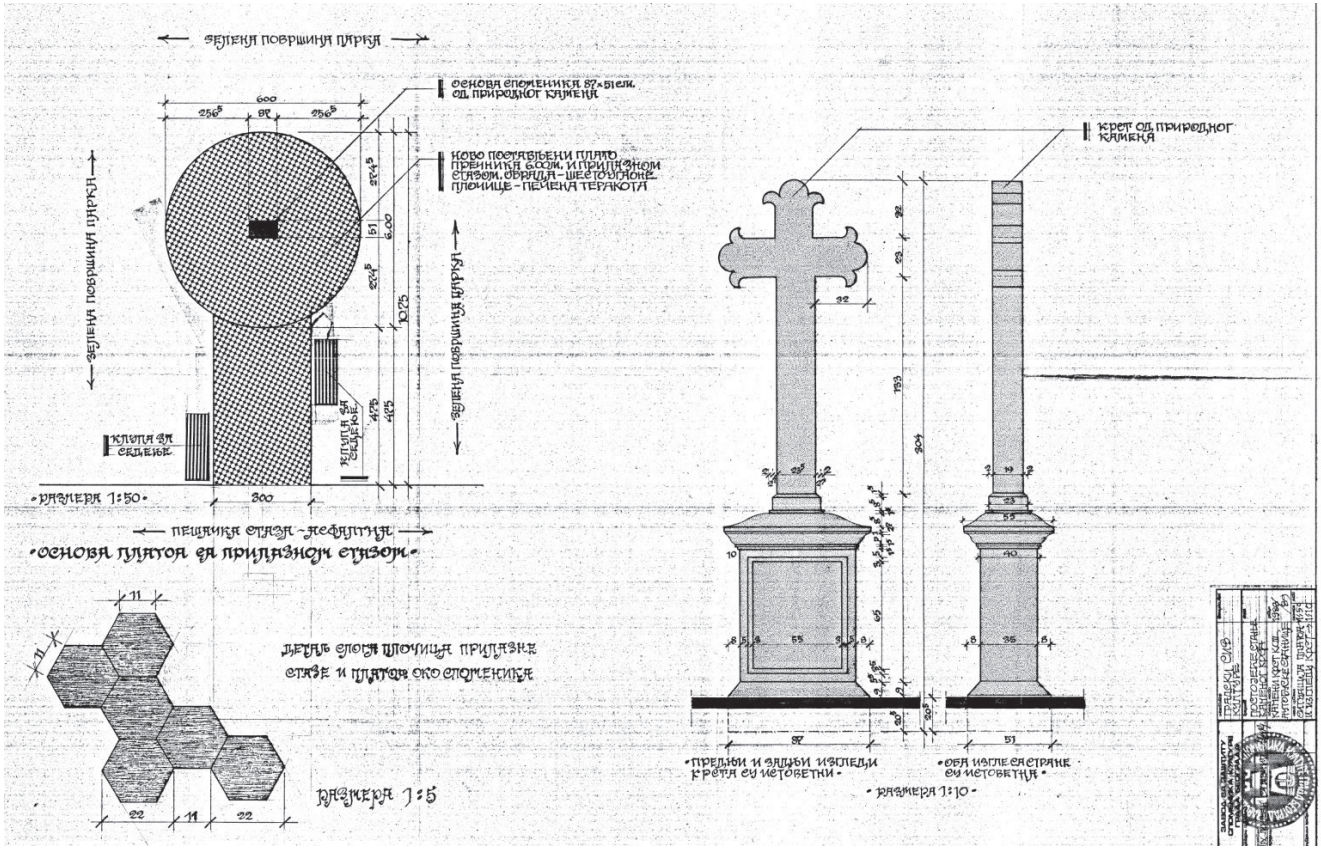

the cross[1] – deserve the credit for mounting it – it was the collective idea of *whole Belgrade*, as stated in the press of that time, when "the consecration was attended by five priests and a large number of people".[2]

This is just one of many cross-shaped monuments raised as symbols of victory at the time of liberation of the Serbian state from the Ottoman rule, but it is particularly important as the only monument of that kind which has been preserved up to this day as a testimony to the national fervour of our ancestors and the culture of building public monuments in the artistically underdeveloped Serbian society of the mid-19th century.

A simple cross with trefoil-shaped ends of the arms is placed on the three-part profiled pedestal with a square base and the inscribed year of construction.

The cross is not considered merely as a symbol of faith but also as a sign of gratitude to God and a reminder of the well-being enjoyed by Serbia after its liberation from the Ottoman rule.

The Small Market cross was relocated to its today's location in the Bristol Park by famous Serbian merchant, benefactor and endowment founder Luka Ćelović in 1909, after the construction of the Belgrade Cooperative building.

Owing to its special cultural and historical significance, the Small Market cross was designated as cultural heritage (Official Gazette of the City of Belgrade, No. 16/87).

Notes:

1. Pavlović Lončarski, V. (2005), *Mali pijac na Savi krajem XIX i početkom XX veka, Heritage VI* (Belgrade): 109.
2. *Ibid.*

Source:

Cultural Monument Files, The Small Market Cross, documentation of the Belgrade City Institute for the Protection of Cultural Monuments

Krst sa Male pijace

Издавач: Завод за заштиту споменика културе града Београда

За издавача: Оливера Вучковић, директор

Аутор: Ана Сибиновић

Лектура: E-Quill

Превод: Jezikalac

Графички дизајн: Лука Прокић

Фотографија: Снежана Неговановић, фотодокументација ЗЗЗСКГБ

Тираж: 1000 примерака

Штампа: „Birograf comp“ d.o.o.

Београд, 2019.

Завод за заштиту споменика културе града Београда

Издање је омогућио Град Београд, Градска управа, Секретаријат за културу

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

725.94(497.11)(036)

СИБИНОВИЋ, Ана, 1976-
Крст са Мале пијаце = The Small Market Cross / [аутор Ана Сибиновић ; превод Преводилачки студио "Језикалац" ; фотографија Снежана Неговановић]. - Београд : Завод за заштиту споменика културе града Београда = Belgrade : Cultural Heritage Preservation Institute of Belgrade, 2019 (Београд : Birograf comp). - 10 стр. : илустр. ; 20 x 20 cm

Кор. насл. - Упоредо срп. текст и енгл. превод. - Податак о ауторки преузет из колофона. - Штампано двостубачно. - Тираж 1.000. - Напомене и библиографске референце на крају текста. - Напомене и библиографске референце на крају текста.

ISBN 978-86-89779-79-0

а) Београд -- Крст са Мале пијаце -- Водичи

COBISS.SR-ID 278816012